

Ковтун Ю.О.

учитель англійської мови, української мови і літератури

НВК «Марганецька ЗОШ I-III ступенів –

дошкільний навчальний заклад»

Марганецької міської ради

Дніпропетровської області

Землянська А.В.

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри української і зарубіжної літератури

Мелітопольський державний педагогічний університет

імені Богдана Хмельницького

МУЗИЧНИЙ ВИМІР ФОТО-ПОЕТИЧНИХ КОЛАЖІВ ПРО МЕЛІТОПОЛЬ

***Анотація.** У статті розглядаються збірки поезій О. Гончаренка, що супроводжуються фотографіями з життя міста Мелітополя та його мешканців, що укладають своєрідну трилогію, присвячену рідному краю. Акцент робиться на використанні музичних інтермедіатем у творах митця на композиційному, звуковому, образному рівнях.*

***Ключові слова:** фото-поетичний колаж, інтермедіальність, інтермедіатема, музичний вимір, художній засіб.*

У 2011–2012 роках вийшла друком трилогія мелітопольського поета, члена Національної спілки письменників України О. Гончаренка за авторською ідеєю мецената Є. Балицького, присвячена Мелітополю та його мешканцям, різним аспектам життя в місті, урбаністичним краєвидам тощо. Вірші митця супроводжуються світлинами міських професійних фотографів та журналістів, пересічних людей (О. Колчинського, С. Крилова, І. Левченко, С. Сьомика, К. Чернікової, Ю. Червинської та ін.), картинами (М. Чумакова-Славова), репродукціями афіш, які відображають зміст художніх текстів та підкреслюють їх ідейне навантаження.

Задумо створити такий фото-поетичний колаж автори розкривають у передмові до першої частини трилогії «Мелітопольська паралель» (2011): «Змогли ми сказати, нарешті, «люблю!» Мелітополю своєму, Україні нашій на повний голос. Зробили це «вибране». Вибрали із серця. Ще таке зовсім-зовсім нове-новісіньке – не шліфоване, не глянцеване, не офальшивлене ремісничою редакцією. Шугонули, як графіті по небокраю: «**Я люблю тебе!!!**». Просто

настав віщий час. Прийшла пора, нарешті сказати і, нарешті, любити **по-справжньому**, відверто, гордо і щасливо!» (виділення авт. – Ю.К., А.З.) [1, с. 5].

Інтермедіальний підхід до висвітлення цієї любові в книгах закладений від початку, в означенні жанру видання – фото-поетичний колаж. Таким чином поєднуються словесне і фотомистецтво. Однак крізь усі частини трилогії проступає ще й музичний код. Тим більше, що третя книга має назву «Медовий блюз», а основні мотиви, які в ній проступають, такі: «...весна і мрія, пісня і щастя, та найпрекрасніше людське почуття – любов» [5, с. 4]. Інтермедіальні аспекти у творах О. Гончаренка уже розглядалися літературознавцями й критиками, у тому числі й нами [6; 7; 9; 10 та ін.]. Однак видання про Мелітополь залишилось поза увагою широкої публіки й дослідників, тим більше воно є недооціненим з погляду експериментального підходу майстра словесності до використання цілого спектру художніх засобів, у тому числі й інших видів мистецтв, з метою усебічного впливу на читача та його почуття, що й становить мету цієї статті.

Так, основу останньої частини трилогії – «Медовий блюз» – становить музичний код. Тон оповіді задає вірш з однойменною назвою, де музичний термін є вираженням стихії міста, коли будні та святкові дні утворюють загальну мелодію, що ллється звідусюди, – плін життя. Блюз (від англ. *blues* – сум) – це лірична пісня афро-американців, що характеризується синкопованим ритмом, поліритмією, особливим, «блюзовим» ладом, імпровізацією виконання [4]. Ця музика максимально наближена до первісних звучань африканської музичної культури, її мотивів, повертаю представників етносу до витоків культури. За В. Пісігіним, «блюз – це спосіб життя, а для багатьох – саме життя» [цит. за: 8, с. 260]. Саме такого значення набуває метафора блюзу в поезії О. Гончаренка:

*Ця музика лине і в далечі стине,
лягає туманом на білі сади,
і кольором сонця – тонами бурштину
тече у духмяні таврійські меди* [2, с. 12].

Цей вірш супроводжує фото С. Крилова, яке передає і святкову атмосферу міста, і спрямування його на майбутнє, і віру в нове покоління, яке зберігатиме й передаватиме традиції предків уже своїм нащадкам. Окрім цього фото центральної площі міста, де юнаки й дівчата танцюють на випускному повільний танець (ймовірно, під блюзову мелодію!), отримавши путівку в нове, доросле життя, яке ілюструє художній текст, у поезії можна побачити й інші атрибути топосу Мелітополя. Це «медове» місто, символом якого є черешня, її цвіт, тому й музика його «медова» («духмяні **таврійські меди**») «лягає туманом на **білі сади**» (виділення наше. – Ю.К., А.З.) [2, с. 12]. Так само і степ,

що оточує місто з боку Кам'яної могили – це «музика, мов ковиллом наколисана». Для автора звуки природи в місті перегукуються із музикою духових оркестрів, адже саме в Мелітополі проводиться фестиваль духової музики «Таврійські сурми», куди з'їжджаються учасники з усієї України. Не випадково у вірші цю природну мелодію

*...мідь <...> раптом спіймала, жахка,
у вічний перегук кларнетів тичинівських,
в південні октави, у сонячний блюз [2, с. 12].*

Саме в цьому природному оркестрі Мелітополя «солірував жайвір», а «джміль трішки плутає такти...». Для поета музика рідного краю є способом самоствердження, тим, що змушує його пишатися і що надихає на творчість, як живить енергією й інших мешканців:

*Знов мідні відлуння Медового Міста
озвучують все і усіх навкруги! [2, с. 12].*

Фестивалю духової музики «Таврійські сурми» присвячений у збірці і вірш «Юний барабанщик». Цей захід став візитівкою Мелітополя, адже в 2019 р. проводився вже вдев'яте. На фото, що супроводжує поезію, – учасник фестивалю. Це видно з напису на прапорці та емблеми заходу і позначенні на барабані.

Оркестри проходять зазвичай центральним проспектом міста крізь живий коридор із мешканців і гостей міста (траса Москва–Симферополь), тож автор зазначає, характеризуючи свого персонажа, Юного Барабанщика, що

*Таким орлам, аби іти,
якраз – масштаби автобану [2, с. 8].*

Бачення молодих людей, захоплених улюбленою справою, дозволяє автору називати їх «тамбурмажорами надії», «натхнення капельмейстрами», адже без таких юнаків «не звучить і найславетніший оркестр».

Поет відзначає, що весна в місто приходить разом із фестивалем, тож лунає риторичне запитання: якщо колись юнаки перестануть грати, і рука Юного Барабанщика «завмре <...> на півноті «тарам-там-тamu», то чи прийде весна, чи зійдуть сніги, невже

*Тоді увесь наступний рік
Нам доля визначить пропащим? [2, с. 8].*

Однак О. Гончаренко не залишає відчуття безнадії. У поезії відчутне сподівання на майбутнє, адже Юний Барабанщик «ще завзятий» і не губиться в мелодіях життя.

Таким чином, у вірші у словесно-зображальний вплітається ще й музичний вимір, визначений як ідейно-сюжетною лінією, так і на лексичному рівні: *оркестр, ритм, тамбурмажор, капельмейстер* тощо.

Музичні терміни зустрічаються і в інших частинах трилогії. Вони стосуються різних аспектів життя Мелітопольського краю, але завжди музика оркестрів та звучання людських голосів органічно зливається із мелодією Всесвіту ніби у симфонію. Так, справжнім звукописом є вірш «Моя земля», вміщений у збірці «Мелітопольська паралель». Автор говорить, що Мелітопольщина, Запорізька земля – «як згусток музики чи крові», вона «вібрує» в «кольоровому стоголоссі», «шумнула в майбуття Великим Лугом», тут «кожний камінь кличе», а «зірки ж і в пісню, мабуть, не вбереш оці!» [1, с. 6]. Мотив стоголосся проходить у виданні лейтмотивом: це розмаїття, мов, культур інтернаціонального міста, з'єднання поколінь, звуки шелестіння трави й піску Кам'яної могили та оркестрів на центральній площі сучасного Мелітополя.

Окрема музика створюється людьми різних професій, про що заявлено у збірці «Столиця Черешнева Столиця». Заняття улюбленою справою, відчуття влади над металом або речовиною, здатність виробляти щось нове і вартісне для людей праці є плином їхнього справжнього, наповненого сенсом життя. Тож у розумінні поета, звуки, що супроводжують будь-яку діяльність майстрів, утворюють певний гармонійний лад, музику праці й духу, як, наприклад, у вірші «Симфонія розплавленого металу»:

*Здається, хлопці, ви на свято встигли
розбурхання Начала Всіх Начал?
Без того нічогісінько й не виникне.*

<...>

*Це ж класно – полум'яним бутъ Плавильником –
поетом, композитором стихій! [3, с. 12].*

Відтак, актуалізується метафора самотворення: людина – композитор свого життя. Серед інших професій у цьому плані виділяється дирижерська. Присвята дирижерам духових оркестрів, про які вже згадувалось, що супроводжується світлиною Муніципального духового оркестру Мелітополя під керівництвом П.І. Костиця, зводить керівників музичних колективів у ранг чаклунів, що можуть, як колись під час давніх ритуалів, закликати весну, нагукати «із далечі / рій звуків у квітну садів верховіть», зробити за допомогою чарівної палички так, що «персик стече, наче Місяць, в сонату, / таку ще й медово-південну...», нагадати про почуття й повноту існування, перетворивши будні на свято («Відлуння музики прекрасної»). Тому й звертається автор до диригента задля майбутнього свого краю:

*А ти й таємницям додай таємничого –
Іще залюби Медоград у кантати,
щоб він зрозумів, що втрачати вже нічого,
але так багато ще можна надбати! [3, с. 14].*

Окремо варто відзначити пісні, написані О. Гончаренком і вміщені у частині «Мелітопольська паралель», які завдяки особливій мелодійності, ритміці, римах були покладені на музику П. Костицею («Солов'їна долина»), О. Пітьком («Несподіваний шансон»), Г. Шульгіним («Гімн Мелітопольського району»).

Отже, у трилогії життя Мелітополя зображено крізь музичний вимір, що реалізує себе на композиційному, образному, звуковому рівнях. Автор використовує художні засоби з іншого виду мистецтва з метою надати творам багатогранності, поліфонічного звучання, а зображуваним явищам – багатовимірності. Часто акустичні образи поєднуються із візуальними, словесно-зображальними, тож питання взаємодії мистецтв у творах О. Гончаренка ще потребує ґрунтовного системного вивчення.

Література

1. Балицький Є., Гончаренко О., Крилов С. Мелітопольська паралель. Мелітополь : Видавничо-поліграфічний центр «Люкс», 2011. 40 с.
2. Балицький Є., Гончаренко О. Медовий блюз. Мелітополь : Видавничо-поліграфічний центр «Люкс», 2012. 46 с.
3. Балицький Є., Гончаренко О. Столиця Черешнева Столиця. Мелітополь : Видавничо-поліграфічний центр «Люкс», 2011. 48 с.
4. Блюз // Словопедія. URL : <http://slovopedia.org.ua/58/53393/386063.html>.
5. Будьмо, бо ми того варті // Балицький Є., Гончаренко О. Столиця Черешнева Столиця. Мелітополь : Видавничо-поліграфічний центр «Люкс», 2011. С. 3–4.
6. Дергаль Л. Концептуально-естетичні модули смаку життя в збірці поезій Олега Гончаренка «Катрени оголошених картин (навіяне живописом Івана Марчука». *Сучасні літературознавчі студії. Дискурс смаку в літературі і культурі*: зб. наук. праць. Вип. 9. К. : Вид. центр КНЛУ, 2012. С. 151–163.
7. Землянська А.В., Ковтун Ю.О. Художньо-поетичний вернісаж «Контражур натхнення»: інтермедіальні аспекти. *Мова. Свідомість. Концепт*: зб. наук. статей. 2019. Вип. 9. С. 118–122.
8. Коляда І., Конончук Ю.В. Історія становлення блюзу та джазу як музичних жанрів. *Молодий вчений*. 2016. №12.1 (40). С. 259–263.
9. Копейцева Л.П. Творчість Олега Гончаренка у фокусі постмодерної літератури. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2012. №3 (214). С. 157–162.
10. Курманська В. Суголосся душ поета і художника. URL : <https://pilipyurik.com/literatory-zaporizha/483-2012-02-23-07-00-13>.